

Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (1.)

JUDr. Jakub Kavalír
působí jako soudce Okresního soudu v Hradci Králové

Současná právní úprava a stále častěji i rozhodovací praxe soudů na straně jedné kladou zvýšený důraz na právo dítěte být slyšeno v každém řízení, které se jej dotýká (srov. například z poslední doby i nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3900/14 ze dne 4. listopadu 2015). Na straně druhé nelze přehlížet to, že zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem má svá úskalí.

Znamená „ohled na nejvyšší zájem dítěte a jeho práva“, že názor dítěte, o kterém je v soudním řízení rozhodováno, je pro soud dokonce určující (zavazující)? Či lze v řízení rozhodnout odlišně od tohoto názoru? Jakou relevanci tedy má to, co dítě chce nebo řekne?

Právní úprava a judikatura

Nový [občanský zákoník](#) (zákon č. [89/2012 Sb.](#), v textu také jen „[OZ](#)“) klade důraz na to, aby rodičovská odpovědnost byla vykonávána v souladu se zájmy dítěte a ve vazbě na jeho tzv. participační práva. V ust. [§ 875 OZ](#) stanoví, že před každým rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, je třeba sdělit dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a pak jej sdělit. Názoru dítěte rodiče pak musí věnovat patřičnou pozornost a brát názor dítěte při rozhodování v úvahu (obdobně pak i např. v ust. [§ 100](#), [§ 806](#), nebo i [§ 946 OZ](#) atd.).

I podle ust. [§ 867 OZ](#) platí, že i soud před každým rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytne dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit¹⁾.

O dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Názoru dítěte pak věnuje soud patřičnou pozornost.

(Děti nicméně mají i „právo nevypovídat“ - nemají povinnost vykonat uvedená participační práva ve všech záležitostech, které se je týkají, mají také právo mlčet, nevyjadřovat se k záležitosti²⁾).

[Občanský zákoník](#) tedy upravuje v [§ 875](#) a [§ 867 OZ](#) jednak právo dítěte na informace a vyjádření vůči jeho rodičům, jednak procesní právo dítěte být slyšeno v každém řízení, které se jej týká. I judikatura Ústavního soudu dlouhodobě a setrvale zdůrazňuje³⁾, že dítěti je tedy zaručeno právo, aby mohlo v řízení projevit své stanovisko k otázkám, jež se ho bezprostředně dotýkají, toto právo dítěte svobodně vyjádřit svůj názor mu pak také umožňuje (byť jen do určité míry) „vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi“.

Soud díky němu může lépe zjistit skutkový stav a (je-li toho třeba) může i dítě, pokud je soud vyslechné sám, vhodným způsobem napomenout a poskytnout mu každopádně všechny potřebné informace předtím, než rozhodne.

I pro samo dítě je toto právo na slyšení důležité v tom, že mu dává pocit, že není objektem a pasivním pozorovatelem události, ale že je důležitým subjektem práva (v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2.4.2009 citována Kristková, V.: Právo dítěte svobodně vyjádřit svůj názor mu pak také umožňuje (byť jen do určité míry) „vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi“.

Právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech, je zakotvené výslovně v [čl. 12 Úmluvy o právech dítěte](#), čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí atd. (příčemž tyto zásady přejímá nejen právní úprava v [občanském zákoníku](#) anebo i v [§ 8 zákona o sociálně-právní ochraně dětí](#), ale doprovází je i úprava v procesních předpisech: ust. [§ 20 odst. 4 ZŘS](#), [§ 29 odst. 4 správního řádu](#)).

Možná úskalí zjišťování názoru v řízení před soudem

Zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem má však svá úskalí. Citová a povahová nevyrovnanost v době dospívání může být faktorem, který činí hodnotu jejich výpovědí zcela nevěrohodnou⁴⁾.

Dítě může být ze strany svého rodiče (byť nepřímou) „korumpováno, vydíráno či programováno“. Během procesu svého citového vospívání a zrání je dítě zvýšeně důvěřivé, sugestibilní, zranitelné a i bezbranné vůči citovému vydírání, které samozřejmě ani neprohlédne⁵⁾.

Z odborných kruhů se také tu a tam ozvou hlasy zpochybňující kompetentnost soudců k výslechům nezletilých. Je navrhováno, aby bylo dítě spíše vyslechnuto psychologem za přítomnosti soudce, popřípadě aby bylo do profesního vzdělávání opatrovníckých soudců zahrnuto více speciálních školení z oblasti psychologie dítěte a způsobů jeho efektivního a citlivého výslechu⁶⁾.

Dostane-li se získané stanovisko nezletilého do rozporu se stanoviskem orgánu péče o děti a třeba i se závěrem znaleckého posudku, úvahy soudu se mohou dostat do patové situace. Je pak čistě na úvaze soudu, zda přízná nezletilému schopnost formulovat své vlastní názory a jakou váhu jim s ohledem na věk a úroveň dítěte bude přikládat. „Lze přitom konstatovat, že taktně a spíše neformálně provedené vyslechnutí nejen dítě psychicky nepoškodí, nýbrž naopak přispěje k naplnění zásady zjištění skutečného stavu věci, přitom důkazní hodnotu takového vyslechnutí soud zvaží s ohledem na celkový

dojem z tohoto úkonu.“⁷⁾

Je představitelné, že za účelem posouzení relevance názoru dítěte se v praxi vypracuje tam, kde mohou vzniknout pochybnosti, znalecký posudek z oblasti psychologie, který by v případě rozporu některých aspektů výpovědi dítěte a znaleckého posudku zpracovaného ve věci měl být prioritní⁸⁾. Na druhé straně je zde třeba připomenout, že v opatrovnických věcech se vhodnost jakéhokoliv opatření posuzuje i podle rychlosti jeho provedení (řešení by mělo být nalezeno vždy v co nejkratší době, s ohledem na skutečnost, že prostý běh času může vést k nenapravitelným důsledkům např. pro vztahy mezi dětmi a rodičem, který s nimi nežije).

Ústavní soud k tomu obecně uvádí, že i když právo nezletilého svobodně vyjádřit svůj názor ve všech věcech, které se ho týkají, je jeho nepopíratelným právem umožňujícím, byť jen do určité míry, vyrovnat nerovné postavení např. ve vztahu k jeho rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi, přesto konečné hodnocení (posouzení) zájmů nezletilého přísluší dospělým, resp. v projednávané věci obecným soudům, které musí korigovat představy i názory nezletilého o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné a co nikoli. Obecné soudy ve smyslu dříve platného ustanovení [§ 100 odst. 3 občanského soudního řádu](#) (nyní ust. [§ 867 OZ](#) a [§ 20 odst. 4 ZŘS](#)) tedy vyslechnou nezletilého, ale k názoru nezletilého přihlíží právě s ohledem na věk, rozumovou a citovou vyspělost nezletilého.

(Viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 16.2.2006, sp. zn. III. ÚS 707/04, a další rozhodnutí Ústavního soudu, např. sp. zn. IV. ÚS 288/04, III. ÚS 2150/07 -tam, kde se řeší citlivá otázka styku).

Poznátky z odborné literatury

Nad rámec shora již citovaných pramenů lze z dalších dostupných zdrojů výslovně zmínit zejména příručku *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*, Tři studie problému, jejímž autorem je Eduard Bakalář a kol., která vyšla v nakladatelství Triton, Praha, 2008.

Tato příručka poměrně naléhavě připomíná úskalí „tohoto zdánlivě snadného úkonu, který i může způsobit více škody než užítku“. Je zde zmíněno, že některé děti mohou být při své výpovědi vedeny nejrůznějšími obavami, jiné mohou přebírat odpovědnost starat se o rodiče, který to z jejich pohledu potřebuje. Běžná životní zkušenost nám také napovídá, že dítě si často v daný okamžik ani neuvědomuje (pro svou citovou, rozumovou nebo morální nezralost) nevhodnost, rizikovitost či přímo škodlivost některých svých přání (přání trávit celé dny u facebooku, konzumovat výhradně cukrovinky nebo zkoušet inhalovat téžavé látky; přání nechodit do školy a nedělat domácí úkoly; některým aktivitám dětí je třeba zabráňovat jako vyložení protiprávním, např. šikana - vymáhání různých plnění od fyzicky slabších spolužáků). Z toho je zřejmé, že ne všechna dětská přání a názory lze akceptovat (samozřejmě můžeme podotknout, že ani dosažení věku dospělosti nepředstavuje automaticky záruku „rozumnosti“ vyslovených stanovisek a požadavků, a to i přes přece jen určitou vyšší míru informovanosti, zodpovědnosti a zralosti).

Krom zmiňované nezralosti je tu ale ještě další, skrytější riziko, na které citovaná odborná literatura také upozorňuje: dítě je závislé na dospělých, na svých rodičích -a více na tom, s kým žije. Takový dospělý pro něj představuje tu nejdůležitější osobu. O tématu závislosti dítěte na svých rodičích byly napsány tisíce knih, realizovány tisíce výzkumů. Otázka, zda výslech dítěte, provedený bez přítomnosti rodičů v jednacím síni soudu, považovat za jeho „svobodné vyjádření“, však nadále zůstává.

I zde běžná životní zkušenost ukazuje, že dítě zcela přirozeně vnímá velice citlivě emoce svého rodiče, sdílí s ním prožívání každodenních situací, v průběhu svého dospívání (ať již vědomě či podvědomě) do značné míry i přejímá jeho postoje (rodič je pro své dítě všestranným vzorem)⁹⁾. Problematická je pak logicky situace, kdy roli takového „vzoru“ hraje v životě dítěte rodič s narušenou osobností, rodič sobecký, nerespektující zájmy druhého z rodičů (a tedy ani zájmy dítěte) atd.

Kromě nezralosti a závislosti jsou dále ve hře ještě další, skrytější a zrádnější úskalí: jak již bylo výše uvedeno, dítě je (a ještě mnohem snadněji než dospělý) korumpovatelné, vydíratelné a programovatelné. Během výchovného procesu si dítě musí osvojit řadu návyků (např. hygienických), řadu povinností, musí vyspívat morálně (např. respektovat hranice, pravidla, normy, druhé osoby apod.). Avšak rodič, který bude chtít dítě „přetáhnout“ na svou stranu, jej bude místo usměrňování k větší zralosti rozmazlovat, nadměrně chránit (podporovat ho v závislosti a parazitování), tolerovat mu nevhodné chování.

Bude-li se pak dítě u soudu vyjadřovat, jistě neosvědčí náklonnost k druhému z rodičů (který je „náročnější“ v tom, že plnění povinností vyžaduje).

I na dospělé zabírají reklamní nebo předvolební kampaně (s prvky vyloženého brainwashingu - za účelem ovlivňování lidí tak, aby změnilí svoje názory nebo chování, a to ve prospěch toho, kdo manipulace provádí). Rodič přitom dobře zná slabá místa svého dítěte, může ho tedy o to snadněji (a často velice nenápadně) manipulovat nebo přímo citově vydírat.

Rozvodový spor o dítě může mít za následek trvalé poznamenání dítěte (poškození jeho psychického vývoje), mj. i rozvinutí tzv. syndromu zavržení rodiče (PAS), který doprovází nekritická idealizace druhého z rodičů. Přesvědčivé a emocionální vystoupení takto zpracovaných dětí může u nezavěšených vzbudit obdiv, „jak to má dítě dobře srovnané, i když je vlastně ještě malé“.¹⁰⁾

Je tedy patrné, že slyšení dítěte může být významným podkladem pro rozhodování soudu jen tehdy, žije-li dítě stále pohromadě s oběma rodiči (v případě odděleného soužití informační význam pro soud klesá v přímé úměře s plynoucím časem). Stanovisko dítěte může být pak ovlivněno určitou „informační asymetrií“. Samozřejmě nemusí jít vždy o úmyslnou indoktrinaci dítěte, ale o vcelku přirozenou a pochopitelnou identifikaci dítěte s rodičem, jehož postoje pak dítěte přijme za vlastní a u soudu je reprodukuje.

V případech záměrného ovlivňování dítěte proti druhému rodiči je však tragické zejména to, že řečeno hovorově, „zlo má zelenou“¹¹⁾. Hrubší ovlivňování dítěte bude provádět spíše rodič s méně zralou osobností, řečeno hovorově s horší povahou. Ovlivňování dítěte (korumpování, vydírání, programování) bude provádět spíše rodič, který má menší nebo nulovou míru respektu k právu dítěte na druhého rodiče, na zdravý psychický vývoj (o právu druhého rodiče ani nemluví); rodič, u kterého

převládají pocity nenávisti a pomsty, sobecké a mocenské motivy.

Nelze tedy také ztrácet ze zřetele, že děti, které žijí uprostřed vzájemné nenávisti rodičů, nežijí svůj vlastní autentický život. „To, co takové dítě cítí, je falešné a neautentické.“¹²⁾

Tyto děti nemají jinou možnost, než se projektivně identifikovat s vnitřními realitami svých rodičů. Tato vnitřní realita však bohužel často odpovídá tomu, že rodič je osobností hraniční nebo hraničně fungující (například v důsledku dlouhodobé skutečné traumatizace ve vztahu; vnitřní realita rodiče stěžujícího si na údajný škodlivý vliv druhého rodiče na dítě také často obsahuje nevědomé paranoidní a persekucní fantazie a zkušenosti nebo vzpomínky, které mají původ ještě v době, kdy druhý rodič, natož dítě, nebyl na obzoru)¹³⁾.

Rodiče se často navzájem vědomě, častěji však nevědomě, prožívají jako hrozba (a u hraničních osobností je tato hrozba absolutní). Jak mohou tímto poznamenané děti „svobodně“ říct svůj názor?

Shrnutí

Při výslechu nezletilého dítěte před soudem je tedy¹⁴⁾ nutné mít na paměti, že dítě je

- a) nezralé citově, rozumově a morálně,
- b) závislé,
- c) dítě může být korumpováno,
- d) citově vydíráno,
- e) programováno.

Vnucuje se tedy otázka, zda vůbec, a eventuálně v jakých případech, děti před soudem vyslyšet. V žádném případě by soudce neměl dítěti klást přímou otázku „s kterým z rodičů by chtělo v budoucnu žít“¹⁵⁾ - u dítěte může vzniknout celoživotní pocit viny vůči rodiči, v jehož neprosběch se vyjádřilo.

Je také třeba dát jasně najevo, že o porozvodovém uspořádání rozhodnou rodiče nebo soudce, nikdy ne děti.

Je třeba důrazně odmítnout tedy tezi: „Dítěti je 10 (12, 14) let, může si tedy o tom, s kým chce nadále žít, rozhodnout samo.“

Naše zákony sice dítěti sice umožňují, aby se ve věci svobodně vyjádřilo, avšak nikde mu neslibují, že se úřady (soudy) jeho přáním budou řídit.

Dokončení příště:

V Právu a rodině č. 5/2016 se zaměříme na to, k jakým závěrům tyto poznatky vedou.

1) V případech, kdy dítě není schopno informace náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor sdělit, soud informuje a následně vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, přičemž se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte.

2) Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

3) Např. rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1945/2008, sp. zn. III. ÚS 3007/2009 atd.

4) Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, Rodina a dítě, Autorský kolektiv: JUDr. Otakar Motejl, Mgr. Iva Černá, Mgr. Klára Panovská, Mgr. Petra Matyášová, vydala Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s. 63.

5) Novák D., Bakalář E.: Vyslechnutí dítěte před soudem, Právo a rodina, 2003, č. 3.

6) Hrubá, M.: Procesní práva dítěte - právo být slyšeno. Dostupné na: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/hruba.pdf>, s. 5-6; s tím, že (s. 3)... „dítě se totiž bude vyjadřovat svůj názor v pro něj velice citlivé záležitosti, kdy má například rozhodnout o své preferenci mezi rodiči“ (!) - dle dále citované literatury by se soud měl samozřejmě důsledně vyvarovat takto otázku dítěti postavit.

7) Bakalář E., Novák D.: Právní aspekty znalecké činnosti psychologů při posuzování výchovných předpokladů rodičů s nezletilými dětmi, Sborník - Aspi Publishing, 1993.

8) Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, s. 62.

9) Pokud se v praxi setkáváme s nejrůznějšími „manipulacemi“, lze tomu poměrně obtížně zabránit, když samotné znění zákona vychází z předpokladů: ...že zejména, pokud se jedná o chování v rodině (ale i o způsob života obecně), rodiče jsou svým dětem „všestranným příkladem“ - § 884 odst. 1 OZ; že „dítě je povinno dbát svých rodičů“ - § 857 odst. 1 OZ. Nehovoří se zde o tom, že pokud je osobnost jednoho z rodičů (či jeho výchovná způsobilost, respekt k druhému z rodičů atd.) méně či více narušená, mělo být tomu být jinak...

10) Srov. proti tomu předpoklad, vyslovený např. v rozhodnutí ÚS sp. zn. I. ÚS 2661/2010, že při zjišťování názoru nezletilého dítěte přímo soudem, pokud názor nezletilého dítěte vnímá soudce vlastními smysly (i využije-li možnost vyslechnout dítě bez přítomnosti jakýchkoli dalších osob), eliminuje se riziko deinterpretace názoru nezletilého dítěte třetí osobou, jsou tak dány přece jen větší „garance objektivního posouzení názoru nezletilého dítěte“.

11) Eduard Bakalář a kol.: Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem, Tři studie problému, Triton, Praha, 2008, s. 10.

12) Viz např. MUDr. Peter Póthe: Princezny a Zombíci: Vnitřní svět dětí v rozvodových konfliktech, Přednáška na konferenci Asociace manželských a rodinných poradců, Medlov, 5.5.2014.

13) Tamtéž.

14) Jak nabádá Eduard Bakalář a kol. v citované publikaci Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem.

15) Tamtéž s. 11.

Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (2.)

JUDr. Jakub Kavalír

působí jako soudce Okresního soudu v Hradci Králové

Poznanky z literatury tedy vedou k závěru, že nezletilý by sice měl být v řízení slyšen, ovšem s tím, že rozhodnutí pak je na rodičích - a na soudu. Shodně: „Dítě by nikdy nemělo získat dojem, že rozhoduje; musí vědět, že rozhoduje soud a ono má vyjádřit svůj názor.“ /1/

Soud by si měl být vědom všech úskalí, které zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem obnáší. Skutečně přínosný může být názor dítěte zejména staršího a pokud doposud žije s oběma rodiči. I tam však je riziko vědomé či nevědomé manipulace.

V první části v Právu a rodině č. 4/2016 obsáhleji citovaná odborná literatura doporučuje tedy přáním dítěte přisuzovat „spíše menší, případně i nulovou váhu“⁽²⁾ (koneckonců, čím více váhy bychom přiznali vyjádřeným dětským preferencím, tím větší by bylo riziko manipulací⁽³⁾), a to i manipulací ze strany samotných dětí: „Já tě nemusím poslouchat. Jestli mi nevyhovíš, tak až mi bude dvanáct, řeknu soudci, že už s tebou nechci bydlet.“).

Výše uvedené logicky platí spíše u menších dětí. U nezletilých ve věku blízkém dospělosti, tedy přibližně od šestnácti let věku výše, bude-li rozhodnutí ve výrazném protikladu s vyjádřenými preferencemi, musíme počítat s komplikacemi, neboť nezletilý si to své již dokáže prosazovat prostředky, proti kterým jsou ostatní autority bezmocné.

Jinak je třeba spíše eliminovat riziko, že vznikne atmosféra nutící dítě, aby vytvořilo patologické spojenectví s jedním rodičem a patologické odcizení vůči druhému rodiči. A rozhodování soudce by mělo vycházet z toho, kdo z rodičů má lepší výchovné i ostatní předpoklady. Nemělo by být řízeno pocitem nutné „odměny“ za dosavadní péči, ale spíše zaměřeno na dlouhodobou perspektivu dalšího všestranného rozvoje dítěte, a tím i na opravdový zájem dítěte.⁽⁴⁾

Zvláště citlivá (a pro zodpovězení asi nejnáročnější⁽⁵⁾) pak je v těchto souvislostech otázka, odmítá-li se dítě stýkat s jedním z rodičů. V případech, kdy se dítě odmítá s rodičem stýkat, je třeba důsledně rozlišovat případy, kdy dítě k tomuto postoji dospělo na základě vlastní úvahy, od případů, kdy je dítě programováno jedním rodičem. Tyto případy však může být v praxi velmi těžké rozlišit. Soud by měl podrobně zkoumat důvody, které vedou dítě k odmítání rodiče. K výkonu rozhodnutí o styku s rodičem proti vůli dítěte by mělo docházet pouze velmi výjimečně.⁽⁶⁾

Problematika kontaktu dítěte s druhým rodičem po rozvodu nepochybně představuje nosný námět na další příspěvky, prozatím lze na tomto místě odkázat na monografii Novák, T. a kol.: Kontakt s dětmi po rozvodu - Jak nepřijít o dítě, vydalo nakladatelství Wolters Kluwer, Praha 2015. A soudy jsou si všech uváděných souvislostí samozřejmě dobře vědomy:

Výslech nezletilého soudem se každopádně nadále provádí spíše výjimečně. Přetrvává praxe, podle které „pravidlem je zjištění jeho názoru prostřednictvím rodiče či orgánu sociálně-právní ochrany dětí, což je pro dítě méně zatěžující“ (srov. i např. starší vydání komentáře k občanskému soudnímu řádu Bureš, J. in: Drápal, L., Bureš, J.: Občanský soudní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 650).

Tato praxe však koliduje s [Úmluvou o výkonu práv dětí \(čl. 6\)](#), [Úmluvou o právech dítěte \(čl. 12\)](#) - i podle [OZ](#) by měl mít prioritu přímý výslech dítěte s výjimkou situací, kdy nebude v zájmu dítěte, aby byl přímý výslech soudem proveden. Takto je formulována právní úprava s účinností od 1. října 2008 (novela [o. s. ř.](#) provedená zákonem č. [295/2008 Sb.](#) - [§ 100 odst. 3 o. s. ř.](#)). Stanoví, že názor nezletilého dítěte soud zjistí výsledkem dítěte a ve výjimečných případech jinak.

Výjimečným případem se podle důvodové zprávy k novele č. [295/2008 Sb.](#) rozuměly zejména ty situace, kdy soud má zjištěno, že dítě není schopno formulovat své názory a jeho přítomnost u soudního řízení by zjevně neměla procesní význam nebo by mohla být dítěti na újmu.

V praxi se však, jak bylo výše již uvedeno, výslech nezletilého soudem nadále provádí spíše výjimečně. Je tomu tak nejspíše z toho důvodu, že v řízeních, kde se rodiče dokáží o poměrech nezletilého dítěte nakonec shodnout, se jeví výslech dítěte jako vcelku nadbytečný - a v řízeních zatížených hlubokými spory mezi rodiči je logicky menší předpoklad, že bude dítě schopno formulovat „své“ názory (z důvodů rozebraných v tomto příspěvku).

Avšak i SDEU připouští, že za určitých okolností skutečně výslech dítěte, zejména pokud případně vyžaduje jeho fyzickou přítomnost před soudem, může být nevhodný, či dokonce škodlivý pro duševní zdraví dítěte (ačkoli je tedy právo být slyšeno právem dítěte, nemůže výslech představovat absolutní povinnost⁽⁷⁾).

Pro určité zobecnění tedy lze citovat například z usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1818/07 ze dne 1. listopadu 2007: [Úmluva o právech dítěte](#) je, podobně jako jiné instrumenty na poli základních práv a svobod dítěte, postavena na principu přednosti výchovy dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí. Jsou to tedy rodiče, kteří mají jako první zajistit zdravý a všestranný rozvoj dítěte. Současně jsou [Úmluva](#) a další instrumenty na poli práv dítěte postaveny na povinnosti státu zajistit, aby rodiče vůči dětem své povinnosti plnili, a to případně i proti vůli rodičů a dětí, o něž jde. V tomto kontextu je nutno nahlížet na [čl. 12 Úmluvy](#), který respekt k názoru dítěte, o které se jedná, dává do rámce řízení konaného soudem. V konečném důsledku je to soud, který musí vyhodnotit názor dítěte, dát jej do souvislosti s dalšími skutečnostmi, a na základě toho rozhodnout.

V žádném případě z [čl. 12 Úmluvy](#) nelze dovodit, že by názor dítěte, o kterém je v soudním řízení rozhodováno, byl

pro soud zavazující a že by tudíž nemohl rozhodnout odlišně od tohoto názoru. V opačném případě by totiž bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné, neboť by postačovalo, aby se všechny dotčené osoby a orgány dozvěděly o názoru dítěte a z něj pak ve své činnosti nadále vycházely.

To by však odporovalo přirozenosti dítěte, které ani v 10 či 12 letech ještě není natolik vyspělé, aby rozhodovalo o všech otázkách, které se ho týkají. Na tomto principu je ostatně vypracována původně římskoprávní koncepce rozlišující mezi způsobilostí k právům a povinnostem a způsobilostí k právním úkonům. Dosažení věkové hranice k posledně uvedené je přitom ve všech demokratických právních státech posunuto až k věku, který je podle místních, sociálních a kulturních zvyklostí obvyklý pro plnohodnotnou účast na životě společnosti. Do jeho dosažení jsou to v první řadě rodiče, kdo mají dítě zdravě formovat a zastupovat, a pokud se to neděje nebo to ani není možné, vstupuje na scénu stát, aby to zajistil.

Ostatně ve vztahu k názoru dítěte v soudním řízení, které se ho týká, je kritická i teorie. Podle ní je nutno brát v úvahu, že názor dítěte je velmi často ovlivněn tím rodičem, u něhož dítě je, a který styku s druhým rodičem brání, a to často vědomě, ale též zprostředkovaně, tak, že se dítě ztotožní s postojem rodiče, který má na jeho výchovu rozhodující vliv. Z poznatků soudní praxe vyplývá, že v četných případech dítě reprezentuje určitý názor hlavně z důvodu, aby neublížilo tomu rodiči, k němuž má nejintenzivnější citový vztah. Je tedy nutno vycházet z toho, že zejména děti nižšího věku nakonec přijmou řešení dospělých. Je úkolem jak rodičů samotných, tak i pracovníků sociálně-právní ochrany dětí nebo jiných odborných institucí, a také soudců, vysvětlit nezletilým dětem právní stav, důležitost rozhodnutí soudu i z hlediska delšího časového horizontu (konec citace usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1818/07 ze dne 1. listopadu 2007).

Abychom tedy vyčerpávajícím způsobem odpověděli na otázky z úvodu článku, platí, že soud je povinen věnovat názoru dítěte, který mu dítě sdělilo anebo který za dítě sdělila jiná, dítěti blízká a informovaná osoba, patřičnou pozornost. To jistě neznamená, že soud bude dále postupovat a rozhodne tak, jak si dítě přeje. Mnohem spíše jde o to, že sice v první řadě by mělo být snahou soudu dítěti vyhovět, pokud se tak ale nemůže z toho či onoho důvodu stát, je nezbytné, aby soud v odůvodnění svého rozhodnutí opravdu poctivě probral důvody, které jej vedly k jinému rozhodnutí⁹⁾.

Ústavní soud (III. ÚS 3007/2009) v tomto směru vyjádřil stanovisko, podle kterého konečné hodnocení (posouzení) zájmu nezletilého dítěte, jež je zde nejvyšším imperativem, přísluší v projednávané věci obecnému soudu, v jehož dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případně, resp. obecně prospěšné, a co nikoli, a proto k názoru nezletilého soud přihlíží právě s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost.

A již pro naprostou úplnost zbývá doplnit, že tématu si všímá i například praktická příručka pro používání nařízení Brusel II⁹⁾. Podle ní by měl výslech být proveden správně a s odpovídající uvážlivostí, tak aby umožnil dítěti „vyjádřit svá vlastní přání a osvobodil ho od pocitu odpovědnosti nebo viny“. Ať už provádí výslech dítěte soudce nebo jiný úředník, je podstatné, aby tato osoba prodělala odpovídající průpravu, například jak nejlépe komunikovat s dětmi, a aby si byla vědoma rizika, že rodiče se snaží dítě ovlivňovat a vyvíjet na něj nátlak. A hodnocení názorů mladších dětí je třeba provést odborně a opatrně a „jinak než u mladistvých“¹⁰⁾.

Připravujeme: Kdo zaplatí nařízenou mediaci?

Orgán sociálně-právní ochrany dětí může, a nastanou-li k tomu podmínky, tak i musí, v rámci svých „nařizovacích“ oprávnění rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte nařídít odbornou poradenskou pomoc spočívající ve „spolupráci s mediátorem“ [[§ 12 odst. 1 písm. c\) zákona o sociálně-právní ochraně dětí](#)] nebo v účasti na „prvním setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin“ [[§ 13 odst. 1 písm. d\) téhož zákona](#)]. Vzhledem k tomu, že mediace je ve své podstatě službou, ať již poskytovanou zapsaným nebo „jen“ nezapsaným mediátorem, je logické předpokládat, že za ni bude jejím poskytovatelem vyžadována úhrada. Pro praxi nařizujících orgánů sociálně-právní ochrany dětí potom vyvstává zásadní otázka, kdo takovou službu zaplatí, neboť nařízením uvedené povinnosti vznikají důsledky zásadní důležitosti, např. to, že nesplněním povinnosti se povinný vystavuje riziku postihu za přešůpek [[§ 59a odst. 1 písm. a\) zákona o sociálně-právní ochraně dětí](#)] s možnou pokutou ve výši až 20 000 Kč ([§ 59a odst. 2 téhož zákona](#)). Podrobněji v Právu a rodině č. 6/2016.

2) Eduard Bakalář a kol.: Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem, s. 14.

3) Tamtéž s. 22-23.

4) Tamtéž s. 27 se navrhuje, aby se soudy pokusily definovat zájem dětí v rozvodových sporech tím, že by se tázaly: „Které uspořádání by většina dětí ve srovnatelném postavení považovala za pozitivnější nyní, ale i později, při zpětném pohledu?“ Shodně David L.: Chambers, Rethinking the Substantive Rules for Custody Disputes in Divorce, Michigan Law Review, 83, 477-569, (1984), s. 494.

5) I například Ústavní soud k tomu uvádí, že „otázka povinnosti jednoho z rodičů aktivně působit na nezletilého k tomu, aby i proti své vůli udržoval styk s druhým z rodičů, resp. možnosti toto aktivní působení vynucovat prostřednictvím právních nástrojů v rámci výkonu rozhodnutí, je v obecné rovině dle názoru Ústavního soudu neřešitelná“ (bod 31., náleží sp. zn. II. ÚS 3765/11).

6) Kristková, V.: Práva dítěte a procesní praxe českých soudů, příloha časopisu Právní fórum č. IV/2005, s. 78.

7) Např. podle rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1376/2012, ze dne 22.5.2013.

8) Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.: Občanský zákoník - Komentář - Svazek II (rodinné právo), Wolters Kluwer a.s., Praha, 2014.

9) Jde o nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

10) Praktická příručka pro používání nového nařízení Brusel II., s. 41-42, přístupné z: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_cs.pdf.